

Асоціація політичних психологів України
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

Випуск 1 (15)

Київ 2014

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол № 11/14 від 25 вересня 2014 р.)

Редакційна рада:

*М. М. Слюсаревський (голова, м. Київ),
М. Й. Варій (м. Львів), С. Д. Максименко (м. Київ),
М. Левицька (м. Варшава, Республіка Польща),
М. І. Михальченко (м. Київ)*

Редакційна колегія:

*Л. А. Найдьонова, д-р психол. наук (голова);
Л. Г. Чорна, канд. психол. наук (заст. голови);
І. Г. Батраченко, В. О. Васютинський, О. В. Полунін,
К. В. Седих, В. О. Татенко, Н. В. Хазратова – доктори психол. наук;
Л. В. Григоровська – канд. пед. наук; О. В. Суший – канд. філос. наук;
П. Д. Фролов – канд. психол. наук*

Збірник входить до переліку фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата психологічних наук (постанова президії ВАК України №1-05/4 від 26.05.2010 р.)

Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України ; [редакційна колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – 408 с.

У черговому випуску збірника висвітлюються теоретико-методологічні проблеми та актуальні завдання політичної психології на сучасному етапі її розвитку. Представлено результати досліджень з питань політичної стабільності, консолідації громадської думки, копіngu особистості та суспільства в умовах війни на сході країни. Аналізуються феномени, що визначають соціальні уявлення громадян про політичне майбутнє України, роль у цьому процесі геополітичних, громадських, мас-медійних та інших чинників. Презентуються здобутки теоретичного та емпіричного вивчення проблем громадянського розвитку особистості, окреслюються семантичні координати соціальної взаємодії в політичній картині світу молоді. Значну увагу приділено особливостям функціонування політико-психологічних конструктів справедливості та ідеології у сферах соціальної та правової регуляції. Розглянуто явище бідності як стилю життя та можливості корекції спричинених нею труднощів.

Адресується вченим, які працюють у галузі політичної психології та суміжних наук, викладачам і студентам.

ББК 66.07+88.8

© Асоціація політичних психологів
України, 2014
© Інститут соціальної та політичної
психології НАПН України, 2014

development of resources in the structure of self-identity (planning, modeling, programming, evaluation), development capacity for independence and flexibility to decide on the choice of Conduct legal or moral requirements: the responsibility, conscientiousness, persistence of moral principles, resources relevant to the situation that allows the use of current conditions as a way to resolve it.

Key words: sense of justice, legal self-determination, mental and ethical norms, socio-economic status, poverty as a lifestyle.

МОЖЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ТРУДНОЩІВ У НАБУТТІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НОСІЯМИ БІДНОСТІ ЯК СТИЛЮ ЖИТТЯ

В. Ю. Вінков, м. Київ

Розглянуто модель набуття соціального капіталу і його пов'язаність з іншими формами капіталу. На основі запропонованої моделі виділено найбільш вразливі місця, що можуть стримувати й гальмувати набуття особою соціального капіталу та інших форм капіталу. Серед них, зокрема, увагу звернемо на такі: низький рівень рефлексії, егоцентризм у стосунках з іншими, неефективність у використанні соціального капіталу, законсервованість мережі соціальних зв'язків, поширеність певних моделей взаємодії, помилковість при оцінюванні ресурсів інших людей. Завдяки виокремленню таких вразливих місць визначено, що засоби допомоги носіям бідності мають бути спрямовані передусім на переосмислення себе як ресурсу для інших, поглиблення уявлень про соціальний капітал як інструмент доступу до ресурсів, набуття навичок ефективної взаємодії з іншими людьми.

Ключові слова: соціальний капітал, бідність, соціальні мережі, довіра, потреби, ресурси.

Проблема. Набуття будь-яких форм капіталу легко вписується в модель обміну одних товарів на інші, грошей – на товар, грошей – на послугу. Проте особливістю соціального капіталу на відміну від інших форм капіталу є те, що він не належить одноосібно комусь, а відображає якість тих стосунків і відносин, в основі яких лежить довіра. Тому й набуття його є набагато складнішою за своєю суттю справою, ніж набуття інших форм капіталу. І це зрозуміло, адже соціальний капітал поєднує в собі всі відомі форми капіталу. У носіїв бідності як стилю життя соціальний капітал має свої особливості, що виявляється насамперед у відсутності економічного ефекту. Тому визначення вразливих місць, коли йдеться про процес набуття соціального капіталу, допоможе значною мірою підвищити ефективність такої форми капіталу.

Мета статті: визначення основних вразливих місць у набутті соціального капіталу носіями бідності як стилю життя й окреслення способів надання їм необхідної допомоги.

П. Бурдье, досліджуючи структуру соціального простору, виділив соціальний капітал як одну з форм капіталу, що дає особі змогу знаходити

потрібні ресурси завдяки мережі соціальних зв'язків. Конвертованість соціального капіталу в інші форми капіталу є основною ознакою його дієвості [1]. Проведене мною соціально-психологічне дослідження показало, що в осіб із низьким рівнем економічного добробуту спостерігається більш виражена потреба в психологічній допомозі у зв'язку із тим, що вони відчують брак емоційної підтримки серед свого оточення. В осіб із середнім рівнем економічного добробуту, навпаки, вищий рівень доступу до емоційних ресурсів. Крім того, у них вищі і показники доступу до ресурсів у публічній сфері, а саме доступу до соціально-професійного ресурсу та ресурсу соціальних інститутів [2]. Отже, соціальний капітал сприяє підвищенню рівня економічного добробуту особи і водночас залежить від тих психологічних чинників, які полегшують його набуття.

Якщо набуття соціального капіталу розглядати як процес, то в ньому можна виділити кілька етапів, кожний з яких має свої особливості.

1. Ідентифікація своїх потреб. Актуалізація потреб спонукає суб'єкта до задоволення їх відповідним чином. Проте все просто з тими потребами, які він усвідомлює і які прагне задовольнити звичним для нього способом. Це в основному відбувається на фізіологічному (до потреб цього рівня належать: потреба утамування спраги та голоду, потреба в регулярному сні тощо) і матеріальному (потреба у володінні певними предметами, які сподобалися суб'єктові) рівнях. Проте, задовольняючи свої буденні потреби, суб'єкт задовольняє і потреби, які стосуються його особистості. Зокрема, купуючи або отримуючи певний товар або послугу, він несвідомо може задовольняти свої потреби в пізнанні, повазі, любові, самореалізації тощо. Такі потреби не можуть бути задоволені одноразово, а тому будуть актуалізовуватися, посилюватися залежно від певних ситуацій і подій у житті цього суб'єкта. Для задоволення цих потреб він вдається до звичних для нього дій, які вже призводили до успіху в минулому. Відтак, автоматизуючись, ці дії перестають повністю усвідомлюватися і стереотипізуються, відтворюючись далі в різних стратегіях вирішення подібних ситуацій. Задоволення потреб на особистісному рівні відбувається в основному в ситуації взаємодії з іншими людьми, з якими суб'єктові комфортно спілкуватися. Тому потреби, які періодично актуалізуються, сприяють набуттю більш тривалих і стабільних стосунків з іншими. Від того, чи здатний буде суб'єкт вчасно розрізнити і розпізнавати свої потреби, залежатиме, зрештою, точне й ефективне обрання ним інструментів їхнього задоволення.

На цьому етапі провідним механізмом є *рефлексія*, завдяки якій відбувається осмислення своїх потреб і віднаходження відповідного ресурсу, обдумування потрібності чи непотрібності тих предметів, що можуть задовольнити ці потреби, відтермінування в часі задоволення цих потреб і розуміння наслідків такого задоволення найближчим часом і в далекому майбутньому залежно від наявної тепер ситуації і наявних ресурсів. Ієрархізована система цінностей спрямовує рефлексію на осмислення й оцінку одних потреб як важливих, задоволення яких має

відбутися якнайшвидше, і другорядних – задоволення яких може бути відтермінованим у часі.

2. Пошук відповідного ресурсу. Виходячи з оцінки власних потреб і ресурсів, суб'єкт робить вибір, яким чином їх задовольнити. Оцінюючи власні ресурси і знаходячи відповідник своїй потребі, він задовольняє її. Але якщо виявиться, що в нього або ж недостатньо цього ресурсу, або ж його зовсім немає, то він намагатиметься знайти іншу особу, яка володіє цим ресурсом і може надати відповідну його потребі послугу. Чим ширше коло знайомств, тим більша ймовірність віднаходження таких осіб, які володіють відповідними його потребам ресурсами. Серед ресурсів можуть бути такі:

- матеріальний ресурс (можливість надати матеріальну допомогу у вигляді інструментів, знарядь праці, матеріалів, одягу);
- фінансовий ресурс (можливість позичити гроші або надати фінансову допомогу);
- фізичний ресурс (фізичне здоров'я; фізичні характеристики, наприклад витривалість, сила; привабливість тощо);
- ресурс часу (наявність вільного часу, який можна приділити певній справі);
- інформаційний ресурс (знання, які може отримати особа, дають змогу зекономити інші види ресурсів);
- соціальний ресурс (репутація, імідж, соціальний статус, наявність мережі знайомств);
- психологічний ресурс (у вигляді емоційної підтримки, висловлення співчуття, надання поради або психологічної допомоги).

3. Вибір компетентної особи, що володіє потрібним ресурсом. Точна оцінка ресурсу іншої особи дає можливість спрогнозувати більш конкретні результати, які можна отримати від мережі зв'язків; прорахувати, які ресурси будуть витрачені на це. Ресурс залежить від рівня професійної і соціально-психологічної компетентності, репутації серед інших людей і посади, яку займає та особа, котра ним володіє. Визначення цього рівня компетентності суб'єктом, що оцінює, відбувається крізь призму його власних уявлень про те, якою має бути особа, що надає послуги, як вона має розв'язувати посталі проблеми. Якщо такі показники в уявленнях суб'єкта мають високий рівень, тоді особа, що надає послугу, є авторитетною і це стає основою для налагодження тривалих стосунків, а отже, і набуття соціального капіталу. Проте у зв'язку з тим, що мотивація суб'єкта не вичерпується однією потребою, а ще потрібно враховувати вплив ієрархії цінностей, то можна сказати, що й інша особа буде оцінюватися за багатьма критеріями, одні з яких будуть відігравати провідну роль, а інші – другорядну. Відповідність іншої особи уявленням суб'єкта формує довіру до неї і віру в її авторитет.

4. Обмін послугами. Обмін послугами між суб'єктами соціального капіталу відбувається нерівноцінно, якщо оцінювати цей процес під кутом зору економіки. Іноді ринкова вартість однієї послуги може перевищувати

вартість іншої. Проте в набутті та збільшенні обсягу соціального капіталу має значення не реальна вартість послуги, а суб'єктивна оцінка суб'єктом цінності послуги. Важливо навіть, чи готові суб'єкти на нерівноцінний обмін послугами.

Набуття соціального капіталу суб'єктами взаємодії відбувається на основі дотримання негласного договору, де кожна сторона бере на себе зобов'язання керуватися певними правилами. Негласний договір спирається не на чітко визначені зобов'язання, а більше на взаємні очікування один від одного, які впливають із власних уявлень про те, як мають дотримуватися правила. Негласний договір не є строго нормативним документом, невиконання якого може тягти за собою юридичну і матеріальну відповідальність. Суб'єкт взаємодії, який взяв на себе зобов'язання, може в будь-який момент відмовитися від його виконання, проте це призведе до певних наслідків у вигляді санкцій з боку іншого суб'єкта, який очікував виконання цього договору. Санкції мають суто психологічний характер і виражаються у втраті довіри до суб'єкта, який не виконав домовленостей (якщо це взаємодія у діаді), підриві його репутації та іміджу в очах соціальної групи і, нарешті, перериванні соціальних зв'язків як найвищої міри застосування санкцій.

Володіння певними унікальними ресурсами робить суб'єкта ключовою постаттю у взаємовідносинах. Проте, з одного боку, його ресурс не завжди стає затребуваним унаслідок незвичності і несформованості уявлень інших осіб про такий тип послуги як потрібної саме для нього. З другого боку, ця унікальність дає можливість ключовій постаті вибудовувати систему взаємовідносин за власними правилами. Прикладом у такій ситуації може слугувати професійна психологічна допомога, коли людина, яка має особисті проблеми, не звертається по допомогу до психолога, адже не може зрозуміти, за що вона, власне, має платити гроші. І навпаки, типові ресурси, якими володіє переважна більшість людей, мають низьку цінність, оскільки завжди пропонується широкий спектр пропозицій і суб'єкт може легко знайти потрібну послугу відповідно до власних очікувань. Прикладом тут можуть бути клієнти супермаркету і звичайного продуктового ринку, де, незважаючи на рівні вигоди за об'єктивними критеріями (однакова відстань від дому, однакові ціни тощо), вони обирають, виходячи зі своїх уподобань. Насправді ж звичайно одна провідна послуга супроводжується паралельно ще й іншими послугами, які суб'єкт може свідомо не диференціювати, але сукупно оцінювати за критерієм "подобається/не подобається". Обмін послугами становить основу конвертованості соціального капіталу в будь-яку іншу форму капіталу. Проте конвертація одних форм капіталу в економічний капітал через соціальний є основою економічних відносин, тоді як інші види конвертації можуть не стосуватися економіки взагалі, особливо якщо це відбувається у сфері почуттів між людьми. Тому коли у взаємодії між суб'єктами кожна з послуг набуває конкретної економічної вартості у вигляді грошей, то можна сказати, що суб'єкти взаємодіють за економічними, а не соціально-психологічними законами.

5. Інвестування в соціальний капітал. Суб'єкт, зацікавлений далі отримувати певні послуги або надавати послуги навзаєм, буде намагатися підтримувати подальші стосунки. Тому він інвестуватиме свої наявні ресурси в розвиток цих стосунків. Такі інвестиції можуть виявлятися у зменшенні вартості власної послуги, яку він зазвичай пропонував, наданні певних привілеїв, наданні додаткового типу послуг, виходячи з наявних у нього ресурсів, а також у дотриманні тих зобов'язань, які взяла на себе одна зі сторін. І навпаки, коли постійних інвестицій немає, то це призводить до затухання взаємодії і розірвання стосунків. Комфортні умови взаємодії між суб'єктами або соціально-психологічний клімат у колективі також є інвестицією, яка сприяє зміцненню соціального капіталу.

Хоча кожний з етапів висуває низку вимог, виконання яких приводить до набуття соціального капіталу, у бідних цей процес має свої особливості. Головне – це те, що конвертація може відбуватися в будь-яких варіаціях, проте економічний капітал при цьому не збільшується. Вразливими місцями у його набутті можуть бути різні обставини.

Низький рівень рефлексії щодо самого себе. Неусвідомлені потреби і стан незадоволеності, який при цьому виникає, змушують бідних шукати предмети, які можуть компенсувати такий стан. Проте користь від такої компенсації не завжди є очевидною. Ефект від компенсації стану незадоволеності може бути тимчасовим і через певний час потреби актуалізуються знову. Що більше незадоволених потреб, то інтенсивніший цей стан.

Егоцентричність у стосунках з іншими. Стан, який виникає у носіїв бідності внаслідок незадоволення потреб, змушує їх зосереджуватися тільки на своїх потребах. І що інтенсивніший цей стан, то інтенсивніше зосередження на собі. У такі моменти їм важко об'єктивно оцінити стан тих, із ким вони взаємодіють. Тому взаємодія між ними відбувається в основному за усталеним сценарієм, де частково компенсуються їхні незадоволені потреби. Це схоже на замкнене коло, де ніколи не буває змін. З одного боку, таке замкнене коло сприяє тому, щоб соціальний капітал підтримувався, з другого ж, гальмує набуття нових соціальних зв'язків.

Неефективність використання соціального капіталу. Егоцентрична позиція носіїв бідності впливає на ефективність використання ними соціального капіталу. Маючи психологічні проблеми, бідні неефективно використовують соціальні зв'язки. Вони частіше будуть намагатися розв'язати свої проблеми через своїх близьких і друзів, витрачаючи на це багато часу, проте в рідкісних випадках наважуються звернутися по кваліфіковану допомогу до психолога. Найчастіше допомога від знайомих матиме вигляд порад, співчуття, уваги до своєї персони, що даватимуть тимчасовий ефект у формі відреагованого стану, ілюзії, що був вислуханий, відчуття того, що зміг звернути на себе увагу інших. Надмірна чутливість до критики змушуватиме бідних шукати тих, хто буде до них ставитися більш поблажливо, без критики, щоб не травмувати їх зайвий раз. Інших стосунків, де цього немає, бідні намагатимуться уникати. Тобто в стосунках з іншими людьми бідні

частіше шукатимуть виправдання своєї життєвої позиції, а не справжніх причин своїх економічних негараздів.

Законсервованість мережі соціальних зв'язків. Брак ресурсів для розв'язання своїх проблем і доступу до необхідних ресурсів через мережу знайомств із такими самими бідними породжує ситуацію безперспективності і безвиході. Товари або послуги, які можуть надати бідні, не мають попиту в цій мережі, адже у всіх такі є. Для просування власних послуг і товарів потрібний ринок збуту, а це передбачає вихід за межі наявної ситуації і наявних знайомств. Соціальні уявлення, носіями яких є також бідні в цій мережі, не дають їм змоги вийти за межі ситуації, в якій перебуває вся мережа знайомств. Крім того, ці уявлення стереотипізуються і стають нормою життя, яку важко надалі змінити.

Поширеність певних моделей взаємодії в суспільстві. Конвертація одних форм капіталу в інші породжує безліч варіацій, як може відбуватися обмін різноманітними ресурсами. І що більше таких варіацій, то більше в суб'єкта шансів задовольнити свої потреби різними шляхами. Обмежена кількість варіацій призводить до поглиблення стану незадоволеності або стереотипізації поведінки, яка за певних життєвих обставин утруднює адаптацію до нових умов. Соціальні стереотипи і постави щодо обміну ресурсами, поширені в суспільній свідомості, впливають на те, буде суб'єкт здійснювати обмін, чи не буде і яким чином це відбуватиметься. Наприклад, ті, що не розуміють специфіки роботи психолога, спостерігаючи за психотерапевтичним процесом між психотерапевтом і клієнтом, можуть сказати, що вони просто розмовляють. Тому бідні нізачо не підуть на платні заняття до психолога, адже вдосталь наговоритися можна і у дворі із сусідом. На деякі типи обміну може бути взагалі накладене табу.

Помилковість при оцінюванні ресурсів інших людей. Збіднений досвід взаємодії з різними верствами суспільства або негативний, травматичний досвід призводять до того, що носії бідності як стилю життя не можуть точно оцінити компетентність інших, часто помиляються в знайомствах, розчаровуються, коли їхня довіра не виправдовується, і, як наслідок, втрачають довіру до будь-кого. Тому з огляду на вищезазначені вразливі місця в набутті соціального й інших форм капіталу, особливо економічного, засоби подолання бідності мають бути спрямовані на:

1) переосмислення наявної в носіїв бідності мережі соціальних зв'язків, якими вони постійно користуються, наслідком чого має стати усвідомлення своєї мотивації, вигоди для себе і розуміння своєї зацікавленості саме в цій мережі знайомств, а не в іншій;

2) розширення або поглиблення уявлень про соціальний капітал як інструмент доступу до ресурсів інших людей, наслідком чого має стати залучення особи до мережі професійних та інституційних зв'язків;

3) переосмислення носієм бідності себе як суб'єкта формування стосунків з іншими, тобто переосмислення свого потенціалу, що може становити ресурс для інших;

4) набуття навичок ефективної взаємодії з іншими, що в подальшому значно полегшуватиме налагодження контактів із незнайомими лю-

дями, досягнення домовленості з іншими на вигідних умовах для себе, розуміння позиції інших, презентацію своїх ресурсів, що можуть стати у пригоді іншим.

Висновки. Отже, набуття соціального капіталу дає змогу нарощувати одночасно й обсяг інших форм капіталу. Головною особливістю соціального капіталу носіїв бідності як стилю життя є те, що його функціонування, на жаль, не дає економічного ефекту. Причинами цього, виходячи з побудованої моделі набуття соціального капіталу, можуть бути: низький рівень рефлексії, егоцентризм у стосунках з іншими, неефективність використання соціального капіталу, законсервованість мережі соціальних зв'язків, поширеність певних соціальних стереотипів щодо соціального капіталу, помилкове оцінювання ресурсів інших людей. Тому допомога носіям бідності має бути спрямована передусім на переосмислення себе як ресурсу для інших, поглиблення уявлень про соціальний капітал як інструмент доступу до ресурсів, набуття навичок ефективної взаємодії з іншими.

Література

1. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – Т. 3. – №5 (ноябрь). – С. 60–74.
2. Вінков В. Ю. Соціальний капітал як ресурс економічного благополуччя особи / В. Ю. Вінков // Концептуальні засади дослідження соціально-психологічної природи бідності як стилю життя : матеріали наук.-практ. семінару. – Суми : Нота Бене, 2013. – С. 19–24.

Reference

1. Burde, P. (2002). Formy kapitala [Forms of capital]. *Ekonomicheskaya sotsiologiya* [Economic sociology], vol. 3, no. 5, 60–74 (rus).
2. Vinkov, V. Ju. (2013). Sotsialni kapital yak resurs ekonomichnoho blahopoluchia osoby [Social capital is as the economical well-being resources of person]. In *Kontseptualni zasady doslidzhennia sotsialno-psykholohichnoi pryrody bidnosti yak stuliy zhyttia* [Concepts principles of research social and psychological nature of poverty as a life style], Materials of scientific-practical seminar (pp. 19–24). Sumy: Nota Bene (ukr).

Винков В. Ю. Возможности коррекции трудностей приобретения социальной о капитала носителями бедности как стиля жизни

Рассмотрена модель приобретения социального капитала и его связь с другими формами капитала. На основе предложенной модели выделены наиболее уязвимые места, которые могут сдерживать и тормозить приобретение человеком социального и других форм капитала. Среди них в частности внимание обращено на такие: низкий уровень рефлексии, эгоцентризм в отношениях с другими людьми, неэффективность в использовании социального капитала, законсервированность сети социальных связей, распространенность определенных моделей взаимодействия, ошибочность при оценивании ресурсов других людей. Благодаря выделению этих уязвимых мест определено, что средства помощи носителям бедности должны быть направлены прежде всего на переосмысление себя как ресурса для других, углубление представлений о социальном капитале как инструменте

доступа к ресурсам, приобретение навыков эффективного взаимодействия с другими людьми.

Ключевые слова: социальный капитал, бедность, социальные сети, доверие, потребности, ресурсы.

Vinkov B. Ju. The possibilities of the correcting difficulty in social capital acquisition by representatives of poverty as a life style

In article the model of social capital acquisition and relationship to other forms of capital was considered. Based on this model are highlighted weaknesses that may hinder and retard the acquisition of social capital and other forms of capital. Among them: a low level of reflection, self-centeredness in relationships with other people, inefficiencies in the use of social capital, conserved social networks, prevalence of certain stereotypes to interaction, the fallacy in estimating resources of others. On the basis of the allocation of these weaknesses is determined that helps representatives of poverty should be directed to: redefining itself as a resource for others, deepening the concepts of social capital as a tool for access to resources, acquisition of skills in effective interaction with others.

Key words: social capital, poverty, social networks, trust, needs, resources.

**ПОЛІТИКО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ВТРУЧАННЯ В УЯВЛЕННЯ
ПРО “ХОРОШЕ” СУСПІЛЬСТВО І “ХОРОШУ” НАУКУ,
АБО ПРО КОМЕМОРАЦІЮ ІСТОРИЧНИХ РОЗЛОМІВ
ТА ФОРМУВАННЯ НОВИХ СХЕМ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ**

Ольга І. Жорнова, м. Київ

Заміна схем соціально-психологічного мислення є визначальною метою й ефективним способом легітимної влади втримати свої позиції шляхом втручання в уявлення громадян про “хороше” суспільство й “хорошу” науку. Головна суперечність, яка гальмує еволюціонування уявлень про “хороше” суспільство й “хорошу” науку природним шляхом та спричинює ексцеси в суспільстві, – відсутність чіткої ієрархії цілей між усіма стейкхолдерами цього процесу. Інструментом політико-психологічного втручання в уявлення стає сьогодні навмисна комеморація історичних розломів для заміни усталеної системи звичаїв на нову “звичаєвість”. Щоб запобігати деструктивним втручанням в уявлення громадян про “хороші” суспільство й науку, метою сучасного розбалансованого суспільства має стати широке визнання моделі культуротворчого суспільства як такого, що сприяє відновленню суспільної стабільності й рівноваги.

Ключові слова: культуротворчість, політико-психологічне втручання в уявлення, соціально-психологічне мислення, звичаї, звичаєвість.

Проблема. У добу соціальних трансформацій поновлення рівноваги в розхитаній соціальній системі – пріоритет для суспільства, держави,